

idegen nyelvű tanulmány, könyv fémjelzi. A Hittudományi Akadémia Levelező Tagozatán huszonkét évig ikonográfiát és tipológiát tanított. Több magas elismerés és kitüntetés birtokosa: a Magyar Művészeti Akadémia és a Szent István Akadémia rendes tagja, kitüntették a Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjével és Magyar Örökség díjjal, valamint büszke birtokosa a Széchenyi-díjnak. Megkapta a hölgyeknek adható legmagasabb vatikáni kitüntetést, a Pro Ecclesia et Pontifice pápai aranykeresztet. Nemrégiben a Magyar Katolikus Egyház által adható legmagasabb tudományos kitüntetésben, a Stephanus-díjban részesült.

Számtalan szállal kötődik a Belvároshoz. Évtizedek óta a Falk Miksa utca egyik műemlék jellegű házában él. Bár az év egy részét a Vatikánban munkával tölti - a díszpolgár cím adományozása előtti napokban még Rómában tartózkodott -, mindig örömmel tér haza a Belvárosba.

A kerület új díszpolgára hangsúlyozta: „Sok elismerést kaptam életem során, de talán erre vagyok a legbüszkébb, hiszen ez az otthonom díja, amit az itteni emberek, a szomszédaim ajánlására kaphattam”.

Emlékeztetőül közöltük az V. kerület lapjának három hónappal ezelőtti híradását, hiszen a Fővárosi Örmény Klub 2004. március 18-i találkozójának régóta várt és tisztelt vendégeként Dr. Dávid Katalint tisztelhetjük és köszönhetjük.

(Nagy sikert aratott könyvének, amelynek címe A teremtett világ misztériuma, második kiadása alkalmából, 2003. szeptemberi számunkban közöltünk Egy könyv a Könyvről címen ismerttetést.)

*****

„Te rongyos élet...”

A zenés előadás közben egyszercsak felhangzik egy dal: Az én nevem la bella Tangolita... Ábrahám Pál híres, remek zenéjére három fiatal színész táncol, élvezetesen. Hangsúlyozottan oldott, jó a hangulat. Ezután megszólal a Mesélő. Vagy nevezzük Szerzőnek. Ezt halljuk tőle:

A Bál a Savoyban Tangolitáját Eöri Klárával láttam először Sátoraljaiújhelyen. Apám kollégája volt a debreceni színházban. Ő játszta a vamp-szerepeket; ma úgy mondanánk, szexbomba volt. Bár férjes asszony, rajzoltak körülötte az udvarlók. A legkitartóbb - vagy leggazdagabb? - lovagja egy pesti nagykereskedő, igazi kövér kapitalista, hatalmas szivarral. Ford-kocsiját sofőr vezette. Hetenkint megjelent és kirándulással egybekötött ebédekre hívta Klárit a Kékesre, Lillafüredre, a Szépasszony völgyébe. Klári csak azzal a feltétellel ment vele, ha engem is visznek.

Elöl ült Klári a fiatal sofőr mellett, hátul én az öreg kapitalistával. Csodálatos kirándulásokat tettünk és remek ebédeket ettünk. Így lettem 12 évesen a gyönyörű színésznő „elefántja”.

Klári aztán Ördögh Sára néven filmezett, majd Déry Sáríként a Royal Revüszínház meztelen primadonnája lett. A háború végén férjhez ment egy grófhhoz, de nem soká lehetett grófné, mert a háború után kitelepítették őket. Egy kis faluban, vakbélgyulladásban halt meg. Az ő története ihlette a „Te rongyos élet” című filmet.

Ezután - természetesen - felhangzik Kálmán Imre operettjéből a jól ismert dal:

*„Te rongyos élet, bolondos élet,
leszokni rólad, Istenem,
milyen nehéz...”*

Talán érdemes emlékeztetni az Olvasót arra, hogy ez a némileg mélabús operett dal mennyire súlyossá vált a Mesélő által említett filmben. Bacsó Péter - a Tanú, a Harmadik nekifutás, a Nyáron egyszerű (és még sok más film) rendezője - a Te rongyos élet című műve zárójelenetében a kitelepített fiatal színésznő (Udvaros Dorottya felejthetetlen alakítása)

megalázva, keserűen, de valódi színházban, nagyszámú közönség előtt színpadra léphet. Ez az élete. Színésznő. Mosolyogva-sírva énekel. A képről lerí, az éneken átvirít az a zokogás, amely az emberi méltóság megaláztatásából fakad. Mosolyog, mert élni kell és sír, mert élni nehéz. De nem élni nem lehet, nem szabad.

Talán megbocsátja az Olvasó is, a premier Mesélője, a Nagy Őreg, azaz Bende Miklós is ezt a kis kitérőt, de úgy érzem, hozzátartozik ahhoz a felejthetetlen hangulathoz, amit a *Nosztalgia* című produkció nyújtott. Mindjárt kiderül, hogy miért.

Mindez ugyanis a Fővárosi Örmény Klub január 15-i klubestjéről szól, amelyet a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat (BÖKÖ) szervezett a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az EÖGYKE támogatásával. A BÖKÖ képviselője (s egyúttal a 2002-es önkormányzati választásokon képviselővé lett összes magyarörmény elektor legidősebbike), Bende Miklós *Nosztalgia* című premierjét kínálta nekünk, amelynek műfaja a szerző-rendező-főszereplő meghatározása szerint „banántánc dalban és prózában a szerelemről”.

Bende Miklós ezúttal nem egyszerűen csak „ír és rendez” - Bende Miklós jelentőségteljesen ott van a színpadon. Ugyanis a terem néhány négyzetmétere mindenféle emelvény és egyéb műszaki csavar nélkül valóban színpaddá válik: egy világot jelentő térré. Legalábbis egy egész Magyarországot jelentő térré. A szerző-mesélő-rendező ott ül (sajnos, járókerete mögött), és jelen van. Hogy ez a hangsúlyozott jelenlét miként, mitől jöhet létre? Talán attól, hogy egy tapasztalt, sokat megélt ember szeretettel és szerelemmel végigélt, végigkínlódott, végiggyötrődött életéről szól; teszi ezt humorral és felelősséggel.

Felvillan a történelem: az 1930-as évek végének, a negyvenes évek elejének sok reménye és csalatkozása, Ludovika, harcok, hadifogság, színház, ötvenes évek, stb. A szerző-narrátor mesél, események, jelenetek támadnak életre, sorjáznak a történetek, történelmi célzások. A bejátszott zenék mind-mind jó ismerőseink.

Bevonulok a kecskeméti tüzérrekhez, Szentirmay Mario, főnemesi származású barátom menetel mellett. Rangjához illően raccsol. Ma is hallom, ahogy Szentirmay lelkesen fújja a fülembe, hogy „Gáboh Áhon kézagyúja fel van vihágozva”.

Azért kár értem, hogy a csatatéren kell majd ifjú életemet a hazáért áldoznom. De büszke is vagyok rá.

Őrségben állok a kecskeméti tüzéraktanyánál, ahol pár hete még a kislányokat kísérgettem a strandra. Szürke kaszárnya kapuja előtt...

„Wie einst Lilly Marlen...” - ahogyan akkor a német katonai adóvá lett belgrádi rádió sugározta minden délben. „Adieu und Vergiss Mich nicht”!

Bende Miklós következetesen végigvitt, kedves ötlete az előadás különleges értéke, egyfajta „történelem alulnézetből”. Előttünk áll egy ember, aki végigélt Magyarország nyolc, igencsak zűrös, fájdalmas évtizedét, igen gondosan rögzíti is a fontosabb eseményeket, hiszen - ha őszinte akar lenni - nem takaríthatja meg, hogy felvillantsa az elmúlt évszázad megannyi rémületét.

De... de az egész előadásban még sincs egyetlen percnyi siránkozás! Nincs búsmagyar-kodás, nincs fájó mellveregetés, Bende Miklósnak eszébe sem jut, hogy sajnáltassa, vagy a történelem alakítójának, a „fősodor harcosának” láttassa önmagát. Ő még 1944. körülzárt Budapestjén is azzal foglalatostkodik - saját bevallása szerint - hogy villamoson, szinte a tűzvonalban virágot vigyen Kispestről Budára a kedvesének!

Tessék belegondolni, milyen lelkiismeretes, őszinte, főként pedig intelligens történelemábrázolás ez manapság, amikor szakajtó-számra teremnek az ellenállók, a hősök, amikor annyi visszaemlékezésből kiderül, hogy ki mindenki állt a gáton hősiezen, és csak mondják-mondják a megvilágítást és a megvilágosodást; hallgatót, olvasót és igazságot nem kímélve.

Mi a *Nosztalgia* bemutatóján jóízűen kacagunk a poénokon és ellágyulunk rég hallott, kedves slágereken, majd az előadás után kezd el mocorogni bennünk az érzés,

hogy bizony, bizony, piszok időszakok váltották egymást még piszkosabbakkal... s ezt mind végig kellett élni.

De térjünk vissza egy villanásnyira a poénokra. Bende Miklós úgy tudja elmesélni például a hadifogsága tényét, pontosabban a táborban szervezett színházi előadást, hogy szinte el is felejtjük: a szovjet hadifogság amúgy a legkevésbé sem volt leányálom.

Hasonló a megközelítés az ötvenes évek elejéről, a Színművészeti Főiskolán akkoriban folyó oktatásról. Az előadás során egyébként ez az egyetlen olyan történet, amelynek csattanóját - információhiány miatt - kevéssé értette a közönség:

Megismerem leendő feleségemet, Csiut, aki színésznőnek készül, de kirúgják, amikor egy vitriolos pamfletet adnak elő, amelyben Simon Zsuzsát „Hozsanna Zsuzsanna” címen gúnyolták. Csiu a főigazgató nő szolgálékű kis titkárnőjét alakította, kiváló karikírozó készséggel. Mikor a főigazgató nő leküldi két anygallal a főiskola új tanrendjét, egy Szerencsekereket, Csiu tekeri és olvassa, egyre lelkesebben:

marxizmus, orosz, honvédelem, marxizmus, orosz, honvédelem, marxizmus, orosz, honvédelem - SZAKMAI TÁRGY? Álljunk le - szól Csiu - GÉPHIBA!

Hogy mi ebben a poén? E sorok írója majdnem másfél évtizeddel később töltött egy évet ugyanezen a főiskolán s bizony, még akkor is visszaköszönt a szocialista tanrendi gyakorlat - gondosan tanultak például politikai gazdaságtant s mintegy mellesleg egy kevéske idő jutott vívőleckére vagy énektanulásra, tánctanulásra is...

Ha pedig már a színészekig jutottunk, hát föltétlenül szólnunk kell a bemutató három fiatal színészeről. Bende Miklós ugyanis nemcsak szavakban jelenít meg, hanem képben, cselekményben is: profi színházi előadást csinál.

Valiszka László óriási karikírozó képességgel bír, nevetéshullámokat vált ki, amikor például szerelmes dal közben sorba udvarolja a közönség soraiban ülő hölgyeket. Nagy Tímea meglepően jól énekel és Szépes Adriennel együtt hol forró, hol vicces pillanatokat jelenít meg. Mindhárman igen fegyelmezetten, komoly összpontosítással oldották meg szerepeiket, ami pedig nehéz feladat, hiszen egy-két dalszöveget leszámítva nincsen szövegük. (Tessék elhinni: hatalmas figyelemre és önfegyelemre van szükség ahhoz is, amikor például magnóról leadott zenei alapra kell ráénekelni.)

Az előadást ugyanis Bende Miklós úgy találta ki és úgy rendezte meg, hogy csak gépről bejátszott zenét alkalmazhatott. Ezeket pedig ábrázoló színészi mozgással tette érdekessé, mozgalmassá. A zene vezérlését és keverését (ugyanis a színészek erősítéssel is énekelnek) Bacsó Zoltán végezte igen jó érzékkel. Pedig a Bartók nevét viselő terem akusztikája rémes; nagyon kemény - mondják szaknyelven.

Térjünk vissza azonban ahhoz, ahogyan a szerző-rendező-mesélő látja és láttatja a történelmet, szelíd humora segítségével:

1956. Kecskeméten az új évadot a Marica grófnővel kezdtük. Volt már valami a levegőben...

Mindenesetre honfiúi buzgóságomban a „Szép város Kolozsvár”-t betettem a finálé ultimóba, alkalmat adva a színészeimnek, hogy a darab végén újra elénekeljék. Meg is tették, annyira, hogy egyszer csak azt vettük észre, hogy a közönség nem akar hazamenni és esténként a darab végén 20-22-szer ismételteti a „Szép város”-t.

Egy előadás végén Gyökössy rendező kollégám hív Szegedről:

- Nálunk forradalom van, az egyetemisták felolvasták a 12 pontot. Ti mit csináltok?

- Nálunk nincsenek egyetemisták. Mi a Szép város Kolozsvár-t énekeljük.

Október 23-át írtuk.

Felhangzik a magnóról a lengyelek híres, szép dala, a Czerwone maki na Monte Cassino... amely a Monte Cassino ostroma idején, 1944 áprilisában-júniusában elesett lengyel katonák emlékééről szól. (Több mint 4 ezer sebesült és 924 halott.) A dal refrénjének szövege - szabad fordításban - így hangzik: a Monte Cassino pipacsait harmat helyett lengyel vér öntözte, e

virágok között kapaszkodtak felfelé a katonák meghalni, de a halálnál erősebb volt a haragjuk. Múlnak az évek, évszázadok, de a Monte Cassino pipacsai mindig is pirosabbak lesznek, mert lengyel vér öntözte őket...

Bende Miklós ugyanis éppen lengyelországi vendégszereplésekről és utazásokról mesél:

Egy alkalommal, az előadást megszakítva, nekem köszönte meg a primadonna a varsói operettszínházban, hogy a háború alatt átmentettük ezeket a katonákat a németek elől. Az Anders-hadseregben ugyanis sokezeren szolgáltak olyanok, akik Magyarországon át, magyar segítséggel kerültek el a német, vagy szovjet hadifogoly-táborokat, és jutottak át a szövetséges területen alakuló lengyel hadseregekhez.

A közönség állva ünnepelt. Azt hittem, elsüllyedek. Nekem ebben semmi részem. Köszönjék a magyar népek és az akkori belügyi államtitkárnak, idősb Antall Józsefnek.

De a Monte Cassino pipacsairól szóló dal hallatán ma is látom és átélem a filmbeli jelenetet - hiszen magam is megjártam a frontot-, ahogyan Zbigniew Cybulski elesett bajtársai nevét sorolva meggyújtja a pultra helyezett poharak tartalmát. Mint kis, temetői mécsesek, égnek hosszú sorban a pulton álló vodkás poharak.

És az előadásban csak ezután úszik el a Monte Cassino zenéje... A szerző-narrátor tovább mesél; neki van hozzá joga, neki szabad megbocsátó humorral beszélnie a megdöbbenő dolgokról... hiszen átélte őket! (Talán ezért is juttatta oly élénken eszünkbe az elején említett Bacsó-filmet.)

Az egész előadás talán egyetlen „kemény” részlete a Mesélő szájából így hangzott:

Párizsban lestopoltunk egy szexmózi előtt, amelynek a neve: Trianon - viszont egy másik városnegyedben, egy hatalmas tűzfalon felirat fogad: Budapest, 1956.

Firenzében némán lehorgonyzunk Savonarola emléktáblája előtt, akit itt égettek meg. Arra gondolok, hogy hány ilyen - az emberi kultúrát pusztító dogmatikus élt előtte és utána, azóta is! Milyen kár, hogy nem sikerült őket idejében megégetni!

A bemutató előadás, amelyet érdeméhez méltón igyekeztünk itt részletesen bemutatni, január 15-én zajlott a Fővárosi Örmény Klub estjén. (Immár ez is hagyományunk, hogy az év első klubestjét humornak, oldott megközelítésű s mégis lényeges dolgoknak szenteljük. Örömmel emlékszem, hogy a sort a 2001 januári kabaré-esttel én nyitottam meg. Hálístennek, immár a 2004-es, azaz negyedik farsangi klubestről beszélhetünk.) A bemutató után egyébként még napokig a fejemben járt a Kálmán-dal:

*„Te rongyos élet, bolondos élet,
leszokni rólad, Istenem,
milyen nehéz...”*

Egy bizonyos: Bende Miklós hálístennek - tiszteletreméltó kora és 2003. tavaszán történt súlyos balesete ellenére - nem, hogy nem szokott le erről a rongyos, bolondos életről, hanem igencsak profi, méltó előadásban mondott el nekünk valamit a saját életéről, és az elmúlt 20. századról. Méghozzá humorral.

Akik nem látták az előadást, sajnálhatják. Akik pedig megtehetik, hívják meg a produkciót, higgyék el, érdemes!

dcS

*****

Hírek

Megbeszélés

Az Országos Örmény Önkormányzatnál kialakult helyzet megvitatása és közös álláspont kialakítása céljából február 7-én az EÖGYKE jelölésével mandátumhoz jutott képviselők (elektorok) megbeszélést tartanak a Fővárosi Örmény Önkormányzat székhelyén.

Genealógia

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megjelentetni a Gudenus János